

ŠARENGRADSKA ZBIRKA: IZGUBLJENO, NAĐENO

ANDREA RIMPF □ Muzej grada Iloka, Ilok

sl.1. Renata Šučurović i Andrea Rimpf dokumentiraju predmete iz zbirke
foto: Ljubica Gligorević

1 Batorović, Mato. *Franjevac Viktor Crnković i muzejska zbirka u Šarengradu*. Separat iz Zbornika radova *Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj* (Osijek, 11. – 12. prosinca 1997.), str. 25-27. Osnivanje zbirke pratile su i teškoće vezane za njezino privatno vlasništvo, što tadašnje zakonodavstvo Narodne Republike Hrvatske nije poznavalo.

2 Glavna konzervatorica Ministarstva kulture RH Ranka Saračević-Würth pri posjetu samostanu u Šarengradu zatekla je dio predmeta etnografske provenijencije te me o njima obavijestila u svibnju 2018.

3 Kopije inventarne knjige predmeta i numizmatičku inventarnu knjigu u ljeto 2017. donio je Mato Batorović, umirovljeni kustos iločkog muzeja. Nema informacije o tome kako su te kopije dospjele u njegov posjed. Inventarne knjige potječu iz 1950-ih godina.

4 Ostali dio zatečenih predmeta koji imaju arheološku, povijesnu, umjetničku ili drugu vrijednost također je izmjeren, fotografiran i pohranjen te upisan u katalog predmeta revizije.

5 Zahvaljujem kolegici Ivi Validžiji iz Muzejskoga dokumentacijskog centra na ustupljenim digitalnim snimkama arhivske dokumentacije o osnivanju i radu navedene zbirke.

6 Voditeljica arheoloških istraživanja u crkvi sv. Petra i Pavla u Šarengradu 1999. bila je arheologinja Vesna Kezunović.

7 Rane inventarne oznake na muzejskim predmetima Gradskog muzeja Vinkovci često su ispisivane tušom bijele boje, sa slovnim i brojčanim oznakama. Kustosi Gradskog muzeja Vinkovci 1950-ih godina inventarizirali su predmete te „višak“ istovjetnih predmeta darovali drugim novoosnovanim muzejima i muzejskim zbirkama kako bi oni upotpunili svoje „vitrine“. Danas ti predmeti ne čine muzejski fond Gradskog muzeja Vinkovci jer je zbirka s navedenim predmetima u Šarengradu registrirana 1953.

U knjizi *Zbirka u Šarengradu* Mato Batorović je 1999. obradio historijat te Zbirke. U tekstu navodi da je Zbirka osnovana na inicijativu dr. sc. Antuna Bauera, konzervatora Antuna Eugena Brića i šarengradskoga gvardijana o. Viktora Crnkovića između 10. veljače 1952. i 20. lipnja 1953. kao zbirka s pravom javnosti.¹ Arhivska prepiska i dokumentacija o osnivanju Zbirke nalazi se u Muzejskome dokumentacijskom centru u Zagrebu.

Početak listopada 1991., u jeku Domovinskog rata, iločki gvardijan fra Marko Malović prenio je zbirku predmeta i samostansku knjižnicu u iločki samostan sv. Ivana Kapistrana. Nakon završetka procesa mirne reintegracije Hrvatskog Podunavlja šarengradski je župnik o. Budimir Cvitković 1998. vratio zbirku i smjestio je u prostorije Župne kuće. Predmeti u zbirci bili su zaboravljeni sve do ljeta 2018.

Djelatnici Ministarstva kulture Republike Hrvatske² tijekom svog posjeta samostanu u Šarengradu upozorili su na postojanje predmeta etnološke provenijencije koje je trebalo pregledati. S obzirom na to da je Muzej grada Iloka posjedovao kopiju najstarije inventarne knjige *Zbirke u Šarengradu*³, utvrđeno je da je veći broj tih predmeta dio navedenog fonda zbirke.⁴

Reviziju i preventivnu zaštitu zbirke provele su mr. sc. Ljubica Gligorević (Gradski muzej Vinkovci), Renata Šučurović, mag. arh. i Andrea Rimpf, dipl. arh. (Muzej grada Iloka). Započeto je razvrstavanje predmeta i prikupljanje dokumentacije o navedenoj zbirci.⁵ Predmeti su podijeljeni na arheološku, kulturno-povijesnu, etnografsku, galerijsku, crkvenu i rukopisnu zbirku. Numizmatička zbirka, osim nekoliko sačuvanih papirnih novčanica iz 20. st., nije zatečena u prostorijama samostana. Riječ

je o ukupno 232 komada kovanoga rimskog, srednjovjekovnog i novovjekovnog novca. Prema riječima starijih stanovnika iločkog kraja, numizmatička je zbirka tijekom 1970-ih godina dijelom podijeljena među stanovništvom, a može se pretpostaviti da je dio nestao tijekom preseljenja predmeta 1980-ih i 1990-ih godina.

Predmeti su preventivno očišćeni, izmjereni i fotografirani. Nakon obrade provedena je njihova katalogizacija i kategorizacija prema stupnju vrijednosti na A, B i C kategoriju, u skladu s važećim propisima.

Unutar arheološke zbirke zatečena su 63 predmeta koja djelomično pripadaju staroj zbirci. Tijekom revizije utvrđeno je da je u nekom trenutku prestalo upisivanje u inventarnu knjigu. U katalog revizije dodano je sedam predmeta zatečenih u samostanu, a potječu sa zaštitnog istraživanja samostanske kripe koje je 1999. proveo Konzervatorski zavod u Osijeku.⁶ Riječ je o zlatnim/pozlaćenim biskupskim insignijama i o donjem dijelu mandibule s protezom za zube. Osim arheoloških predmeta, unutar te zbirke postoji i paleontološko-geološka građa koja ima samo deset predmeta.

Među arheološkom građom nalaze se neki iznimno vrijedni muzejski predmeti kao što su navedeni nalazi iz 1999.: biskupske insignije, brončani kotlić iz osmanlijskog vremena s arapskim tekstom i rimske brončane igle. Zanimljivost su i predmeti koje je vjerojatno inventarizirala neka druga muzejska ustanova, primjerice *terra sigillata* iz Vinkovaca i brončanodobna sjekira za koju muzejska savjetnica Gradskog muzeja Vinkovci Maja Krznarić Škrivanko pretpostavlja da potječe iz ostave s Borinaca, a inventarne oznake na tim predmetima mogle bi se pripisati Gradskome muzeju Vinkovci.⁷

Spomenuti predmeti potvrđuju praksu koja je postojala u vrijeme nastajanja prvih zbirki i muzeja u našim krajevima. Riječ je o poklanjanju pojedinih predmeta, pri čemu se stanovništvo vodilo načelom razmjene viška istovjetnih predmeta.

Većinu arheoloških predmeta čine ulomci prapovijesne, antičke i srednjovjekovne keramike, utezi i pršljeni, litika i dr. No kao i u drugim dijelovima ove vrijedne samostanske zbirke, i od arheoloških su predmeta nestali najvrijedniji predmeti. Nedostaju četiri kamena grba sa šarengradске tvrđave koja su pripadala njezinim vlasni-

cima tijekom srednjega i novog vijeka – obitelji Morović, Gereb de Vingart, Gorjanski i Kufenstein.

Predmeti su, prema zapisima u inventarnoj knjizi o tome tko ih je i kada darovao, uglavnom prikupljeni s oranica u samom Šarengradu ili Bapskoj, a donijelo ih je lokalno stanovništvo.

U kulturno-povijesnu zbirku uvršteni su i crkveni upotrebnici predmeti, pa ona ukupno ima 140 jedinica građe, a obuhvaća odlikovanja, značke, papirni novac, crkveni inventar (križeve, svijećnjake, žlice, ladice, votive, kadiionice, kaleže i dr.), staklene i porculanske predmete, plakete i fotoalbume. Inventarna knjiga zbirke sadržavala je i namještaj 18. i 19. st., kao i secesijsku kaljevu peć, no oni tijekom preventivne zaštite i popisivanja predmeta nisu zatečeni u samostanu. Svi su navedeni predmeti kulturno-povijesne i galerijske zbirke izmjereni, fotografirani, umotani u beskišelnost papir, razvrstani u kutije prema razdoblju, materijalu ili namjeni. Kartonske kutije

u koje su predmeti pohranjeni numerirane su i označene te smještene u Župnu kuću, predmeti koji su dio obrtničke djelatnosti, a obuhvaćaju drvene oltarne kipove ili veće svijećnjake složeni su na police s oznakom.

Kao i arheološka zbirka, i ova sadržava neke izrazito vrijedne predmete koje valja spomenuti, a to su gotička srebrna kadiionica,⁸ pacifikal i kaleži iz 17. i 18. st., kubura iz 17. st. i pisajući set za radni stol iz 19. st. Pojedine predmete za tu zbirku darovalo je lokalno stanovništvo, a nerijetko se spominje i 1944. godina, što bi moglo upućivati na zaključak da su tada prikupljeni vrijedni predmeti iz privatnih kuća. Naime, nakon proboja srijemske fronte te su kuće ostale napuštene, a treba uzeti u obzir činjenicu da je u Šarengradu i susjednoj Bapskoj živjelo i njemačko stanovništvo, koje je te godine napustilo svoja imanja. Pojedini predmeti mogli bi potjecati i s puste Pajzoš, koja je bila u vlasništvu vukovarske vlastelinske obitelji Eltz.

sl.2. Biskupski prsten pronađen tijekom istraživanja samostanske kripe u Šarengradu 1999.

foto: Renata Šučurović

sl.3. Keramički pršljen, arheološka zbirka

foto: Andrea Rimpf

sl.4 Brončani kotlić s arapskim tekstom 16.–17. st., arheološka zbirka

foto: Andrea Rimpf

sl.5. Stolna tintarnica, 19. st., kulturno-povijesna zbirka

foto: Andrea Rimpf

sl.6. Pacifikal, 1650., kulturno-povijesna zbirka

foto: Andrea Rimpf

⁸ Kadiionicu i pacifikal kao iznimno vrijedne predmete navodi i o. Mladen Barbarić u svojoj knjizi *Crtice iz prošlosti Šarengrada*, izvanredno izdanje Kluba hrvatskih književnika u Osijeku, Tisak Prve hrvatske dioničke tiskare, 1917. (sl. 4., 5., 6.).

sl.7. Ikona Bogorodica Iverska sa Svete Gore sa sv. Ilijom i sv. Atanasijem Atonskim, 16. st., galerijska zbirka
foto: Andrea Rimpf

sl.8. Kadionica, 15. st., kulturno-povijesna zbirka
foto: Andrea Rimpf

sl.9. Kip Ivana Nepomuka, 18. st., galerijska zbirka
foto: Andrea Rimpf

Galerijsku zbirku čine grafike, oleografije, ulja na lesonitu s kršćanskim motivima ili ulja na platnu novijeg datuma, s prikazom krajolika ili mrtve prirode. Najvrjedniji predmeti iz te zbirke pripadaju kućnim ikonama 16. i 17. st. i prikazuju Krista Pantokratora, a tu je i ikona Bogorodice Iverske sa Svete Gore sa sv. Ilijom i sv. Atanasijem Atonskim, kao i barokni kipovi anđela i Ivana Nepomuka.⁹ U toj je zbirci ukupno 31 predmet. Jednako kao i u prethodno spomenutim zbirkama, i u galerijskom dijelu nedostaju pojedini predmeti zapisani u inventarnoj knjizi, primjerice drveni kip Djevice Marije s malim Isusom iz 16. st., poprsje J. J. Strossmayera, ulje s prikazom sv. Antuna iz 1721. itd.

Rukopisna zbirka obuhvaća popise novicijata i njihove zavjete *Protestationes Novitiorum ante professionem solemnem facta coram Venerabili familia publice & hic manu propria Singulorum inscripta ab anno Dni 1758 Mensis Die 24 Aprilis*, što su i najvrjedniji zapisi, a u zbirci se nalaze i popisi lukna te druge knjige računa. Ukupan broj rukopisne građe koji je zatečen u samostanu u Šaregradu sadržava 29 knjiga. Osim tih rukopisa, u samostanu se čuvaju svi podatci relevantni za povijest samostana novijeg datuma, dok se ostali knjižni i arhivski fond čuva u Vukovaru, u samostanu sv. Filipa i Jakova.

Sve je navedene zbirke nakon popisivanja i katalogizacije zbog njihove vrijednosti potrebno dalje stručno obraditi, konzervirati i restaurirati te im osigurati odgovarajuće uvjete pohrane.¹⁰

LITERATURA

1. Batorović, Mato. *Franjevac Viktor Crnković i muzejska zbirka u Šaregradu*. Separat iz Zbornika radova *Osnivači i prvi kustosi muzeja u Hrvatskoj* (Osijek, 11. – 12. prosinca 1997.), str. 25–27.

2. Barbarić, o. Mladen. *Crtnice iz prošlosti Šaregrada*. Izvanredno izdanje Kluba hrvatskih književnika u Osijeku, Tisak Prve hrvatske dioničke tiskare, 1917.

Primljeno: 31. svibnja 2019.

THE ŠAREGRAD COLLECTION: LOST, FOUND

The collection in Šaregrad was assembled between 1952 and 1953 at the initiative of Antun Bauer, Antun Eugen Brlić and Father Viktor Crnković. At the beginning of October 1991, when the Homeland War was raging, the Ilok guardian, Fra Marko Malović, transferred the collection of objects and the monastic library to the Ilok Friary of St John of Capistrano. In 1998, after the conclusion of the process of the peaceful re-integration of the Croatian Danubian area, the parish priest of Šaregrad, Father Budimir Cvitković, took the collection back and located it in the premises of the Parish House. The objects in the collection were forgotten until summer 2018, when staff members of the Ministry of Culture of the Republic of Croatia during a visit to the monastery in Šaregrad drew attention to the existence of artefacts of ethnological interest that needed to be examined. Since Ilok Town Museum had a copy of the oldest inventory book of the Šaregrad Collection, it was established that a large number of these objects were part of the holdings of the collection. The present article discusses the audit of the collection of the Franciscan monastery in Šaregrad that was conducted by employees of Ilok Town Museum.

⁹ Za determinaciju crkvenih predmeta i ikona zahvaljujem župniku Župe Hrastovica fra Draganu Grizelju i protosindelju dr. Kleopi Stefanoviću, upravitelju manastira Vavedenja Presvete Bogorodice u Sremskim Karlovcima i profesoru bogoslovlje u Sremskim Karlovcima.

¹⁰ Zahvaljujem gvardijanu šaregradskog samostana fra Miji Tikviću na gostoprimstvu i ustupanju predmeta za obradu.